

Περίληψη - Abstract

Ευαγγελία Μανιάτη, Η μετάβαση από την Ανώτερη Παλαιολιθική στη Μεσολιθική στον ελλαδικό χώρο

Το ζήτημα της μετάβασης των ανθρώπινων κοινοτήτων από το τροφосуλλεκτικό στο τροφοπαραγωγικό στάδιο αποτελεί κεντρικό θέμα στη μελέτη της προϊστορίας του ανθρώπου. Στο ερευνητικό αυτό πλαίσιο οι κοινωνίες των κυνηγών – τροφосуλλεκτών του τέλους του Πλειστοκαίνου και των αρχών του Ολοκαίνου στον ελλαδικό χώρο αποτελούν ιδιαίτερο πεδίο μελέτης, εν όψει μάλιστα των θεωριών που έχουν τεθεί για τον τρόπο εμφάνισής της Νεολιθικής στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η αλματώδης πρόοδος των φυσικών επιστημών τα τελευταία χρόνια έθεσε στη διάθεσή μας πολύ περισσότερα και πιο ακριβή δεδομένα: περισσότερες και πιο ακριβείς απόλυτες χρονολογήσεις των ανασκαφικών δεδομένων, περισσότερες και εμπειριστατωμένες μελέτες για ένα ευρύ φάσμα μικροευρημάτων που προέκυψαν από την επίπλευση των επιχώσεων (λείψανα φυτών, ζώων, ιχθύων, μαλακίων).

Στην παρούσα μελέτη επιλέχθηκαν τρεις θέσεις με δημοσιευμένες ακολουθίες από την κρίσιμη μεταβατική περίοδο από το Πλειστόκαινο στο Ολόκαινο: η βραχοσκεπή στη Μποΐλα, το σπήλαιο στη Θεόπετρα, και το σπήλαιο στο Φράγγχι. Οι θέσεις στα σπήλαια διατηρούν καλύτερα στρωματογραφημένους ορίζοντες, αν και ισχυροί παράγοντες αναμόχλευσης δεν είναι σπάνιοι, όπως στην περίπτωση της Θεόπετρας. Οι θέσεις αυτές προέρχονται από τρία εντελώς διαφορετικά φυσιογραφικά περιβάλλοντα του ελλαδικού χώρου: το ΒΔ τμήμα της Ηπείρου, το ΒΔ άκρο της θεσσαλικής πεδιάδας και το ΒΑ άκρο της Πελοποννήσου αντίστοιχα.

Στο πρώτο μέρος γίνεται λεπτομερής παράθεση των δεδομένων ανά λιθοστρωματογραφικό ορίζοντα του ενδιαφέροντός μας. Συζητείται η σύσταση των επιχώσεων, οι απόλυτες χρονολογήσεις που έχουν προκύψει, η ακολουθία των λιθοτεχνικών, βιοαρχαιολογικών και οικιστικών δεδομένων, καθώς και των ταφικών και των στοιχείων για την κόσμηση του ατόμου.

Στο δεύτερο μέρος γίνεται προσπάθεια σύνθεσης των δεδομένων ανά εποχή. Ζητούμενο της παρούσας μελέτης υπήρξε η αποτύπωση κατά το δυνατόν του συνόλου των πολιτισμικών χαρακτηριστικών των συγκεκριμένων κοινοτήτων που έζησαν στα συγκεκριμένα φυσιογραφικά περιβάλλοντα του ελλαδικού χώρου κατά το κρίσιμο μεταβατικό διάστημα από τη μία στην επόμενη γεωλογική περίοδο. Στόχος υπήρξε να διαφανεί τι άλλαξε στα πολιτισμικά τους κατάλοιπα και σε ποιο βαθμό, τι πιθανώς συνεχίστηκε ή τι καινούριο εμφανίστηκε. Να φανεί η σχέση των κοινοτήτων που έζησαν στην πρώτη γεωλογική περίοδο με αυτές που έζησαν στη

δεύτερη. Να διερευνηθεί αν αποτέλεσαν κοινότητες που προσαρμόστηκαν και συνέχισαν ή ακολουθήθηκαν από νέες με εντελώς διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά ή εάν πιθανώς έλαβαν χώρα και οι δύο διαδικασίες.

Η εικόνα που τελικά αναδύθηκε είναι αυτή της συνέχειας και των αλλαγών. Αποτυπώθηκαν κοινωνίες δυναμικές με ιδιαίτερα νεωτερικά για την εποχή τους χαρακτηριστικά, όπως τα εργαλεία λειασμένου λίθου, ο πηλός, η παρουσία του μηλιακού οψιανού, η φροντίδα των νεκρών και τα στοιχεία για την κόσμηση του ατόμου. Τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά τεκμηριώνουν από τη μια την επικοινωνία των κοινοτήτων αυτών σε αποστάσεις μεγάλης εμβέλειας, από την άλλη όμως την ιδιαίτερη δέσμευσή τους με τον τόπο που χρησιμοποίησαν. Αποτυπώνουν επίσης τις ιδιαίτερες διεργασίες που έλαβαν χώρα στο νοητικό τους επίπεδο, στην προσπάθειά τους να ορίσουν την ατομική αλλά και τη συλλογική τους ταυτότητα.

Το σύντομο επεισόδιο της κλιματικής αντιστροφής της Νεαρής Δρυάδος φαίνεται ότι υπήρξε κομβικής σημασίας για τις αλλαγές που οδήγησαν στο τροφοπαγωγικό στάδιο.

Evangelia Maniati, The transition from the Upper Palaeolithic to the Mesolithic in the Greek mainland.

The issue of the transition of hunters – gatherers to farmers and herders is a fundamental issue in the study of human prehistory. Within this field of research the hunter – gatherers societies of the end of the Pleistocene and the beginning of the Holocene in Greece constitute an interesting part, especially due to the theories that have been placed concerning the beginning of the Neolithic in the European continent.

The excessive progress that has been accomplished during the last decades in the field of natural sciences has provided us with an abundance of more precise data: more accurate absolute dates of the excavated units, more well established studies of a wide range of micro remains that have come to light through the flotation process of the excavated units (remains of plants, animals, fish, molluscs).

For our present study we selected three sites that preserve well established sequences dating to the critical transitional period from the Pleistocene to the Holocene. These sites are the rockshelter at Boila, the cave at Theopetra and the cave at Franchthi. Caves usually preserve more intact stratigraphical units, although strong post-depositional disturbance factors are not uncommon, as in the case of Theopetra. The sites are located in three completely different environmental

territories of the Greek mainland: the NW part of Epirus, the NW end of the Thessalian plain, and the NE part of the Peloponnese respectively.

In the first part of our study, we introduce a detailed presentation of the data per stratigraphical unit of our interest. We discuss the sedimentological character of the units of each site, the absolute dates that have been produced, the lithic assemblages, the bioarchaeological data, the residential and burial evidence, as well as the evidence concerning the decoration of individuals.

In the second part we attempt a synthesis of the data per period. The main aim of our study was to depict the whole – if possible – of the cultural characteristics of these communities that lived in those different territories of the Greek mainland during the critical transitional period from the one geological period to the other. We aimed to discern what has changed in their cultural remains in the new era and to what extent, what probably remained the same or what new had emerged. We further aimed to understand the relationship of those communities of the first geological period to those of the second one. To investigate whether they were communities that were adapted to the new climatic and environmental conditions and continued to the Holocene or were succeeded by new ones with totally different cultural characteristics or whether both processes took place in those areas.

The picture that has finally emerged is one of continuity and changes. Dynamic societies have been depicted with highly advanced features, such as polished stone tools, the existence of clay or Melian obsidian, the evidence for the care for the dead or the decoration of the individuals. These highly advanced elements document the long-range communication routes of these societies on the one hand, but also reveal the special commitment these societies had to the sites they used. These elements also hint to the particular processes that took place in their intellectual realm, as part of their attempt to define their identity (personal or communal).

The brief episode of climatic reverse of the Younger Dryas, seems to have played a crucial role to the changes that led to the Neolithic way of life.